

Leven naar vrijheid toe. *Beelden in Schriftverhalen.*

Het is in dit jaar waarin we gedenken dat 75 jaar geleden de Tweede Wereldoorlog tot een eind kwam niet verwonderlijk dat als thema voor de Dag van het Jodendom 2020 'Vrijheid en Bevrijding' ¹ is gekozen.

Op allerlei wijzen wordt het einde van de oorlog herdacht. Volgende week herdenken we de bevrijding van Auschwitz. Afgelopen herfst was ik in Zuid-Limburg, waar op allerlei plaatsen rood-wit-blauwe versiering in de dorpen te zien was. Zij waren de eersten in Nederland om Bevrijdingsdag te vieren, omdat zij in september 1944 al bevrijd waren. Helaas moesten toen velen nog veel bittere maanden doormaken tot het einde van de oorlog, en voor heel veel mensen kwam dat einde te laat.

Hoezeer we dat einde aan dood en verderf, vervolging, verdrukking en onvrijheid ook moeten vieren, we zullen ons vanmiddag niet focussen op de bevrijding aan het einde van de Tweede Wereldoorlog in Nederland.

Ik sluit aan bij het officiële jaarthema dat door de site van de Dag voor het Jodendom wordt aangereikt: Bevrijding en Vrijheid, waarin het Exodusverhaal centraal staat. Bevrijding én Vrijheid. Want bevrijding is één, vrijheid is een tweede.

Het Exodusverhaal, het Uittochtverhaal, heeft een prominente plaats in zowel de traditie van Joden als die van de Christenen. De site van de Dag van het Jodendom noemt 'bevrijding' een kernbegrip in de Joodse en Christelijke traditie. Dan wordt er heel wat meer bedoeld dan het einde van een oorlog. Het is veel breder dan dat: het is bevrijding als bevrijding van alles wat ons onvrij maakt, van onderdrukking en vervolging, tot verslaving en dood. Het verhaal bij uitstek over bevrijding, zo zegt deze zelfde site, is het verhaal van de Uittocht uit Egypte, het Exodusverhaal.

Het Bijbelboek Exodus vertelt over de bevrijding van het volk Israël uit de slavernij van het machtige Egypte. Dit verhaal van de uittocht is doorverteld en gevierd. Tot op de dag van vandaag vieren Joodse mensen Pesach. Ook Jezus vierde met zijn leerlingen het Pesachfeest, en terecht leest de katholieke Kerk onder andere in de weken voor Pasen en vooral ook in de Paaswake altijd uit het Exodusverhaal.

Het verhaal van Exodus is fascinerend.

Zouden we op zoek gaan naar eventuele exacte historische gebeurtenissen die achter dit verhaal schuil gaan dan verzanden we in een wirwar van archeologische vondsten en achtergronden en vooral speculaties. Er wordt bijvoorbeeld gedacht aan een vulkaanuitbarsting ten noorden van Kreta, met een aansluitende tsunami.

Er zijn diverse theorieën, gebaseerd op een deel van de verhaalde gebeurtenissen en parallele opgravingen of geschiedschrijving, die, als er een uittocht is geweest, deze dateren ergens tussen de 14^e en 11^e eeuw voor de gewone jaartelling.

Maar als die uittocht er geweest is, zou er dan in andere bronnen dan de Bijbel niet iets terug te vinden moeten zijn van de plagen in Egypte, van een volk dat in Egypte als slaven werd gehouden, van een ontsnapping van die groep slaven, die dan volgens Bijbelse bronnen uit zo'n zeshonderduizend man zou bestaan (Ex 12,37-38, zie ook Ex 12,26)?

Laat hier een vertaalfout in de tekst zijn geslopen, zoals sommige geleerden zeggen, zouden hier zeshonderd families bedoeld zijn, dan nog zou een dergelijke volksverhuizing ergens aangetekend moeten zijn, zeker als bij die ontsnapping Farao, zijn wagens en zijn wagenmenners allemaal de dood vonden (Ex 14,23-31).

Aannemelijk is dat hier een aantal overgeleverde verhalen aaneengesmeed is tot een heroïsche vertelling over het ontstaan van een volk, een volk dat zich gedragen weet door een God die partij kiest voor zijn mensen en zijn volk bevrijdt, of, zoals Egypte uitroept: 'De Heer strijd voor hen, tegen ons' (Ex 14,25).

Het verhaal van de Uittocht zoals wij dat nu kennen kan dan gezien worden als de levendige overlevering van een proces van groei en geloof in een God die er is voor zijn volk. Niet dat de culturele context van het verhaal en wat wij erover te weten kunnen komen geen rol speelt. Maar als we daarin blijven steken reduceren we het geheel tot een (mogelijke) historische gebeurtenis en is de waarde voor ons hier en nu, hooguit die van een onwaarschijnlijk verhaal dat prima geschikt is voor een avonturenfilm met goede afloop. Ik denk dus dat het vruchtbaarder is de tekst anders te lezen, als een verhaal, een verhaal waaruit ook wij iets kunnen leren en meenemen naar het hier en nu.

Zonder ook maar te willen suggereren dat het verhaal van de bevrijding uit de slavernij uit Egypte en de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog en de bevrijding aan het einde een op een op elkaar gelegd kunnen worden en naast elkaar verteld, wil ik vanmiddag toch graag met u nadenken over een aantal elementen uit het Uittochtverhaal die ook in onze dagen van belang zijn.

Ik noem er drie:

1. Waarom zou je bevrijding blijven vieren, keer op keer? Ik sluit daarmee aan bij de site van de Dag van het Jodendom.
2. Hoe kun je (zomaar) in slavernij belanden?
3. De onzekerheid die met het leven in vrijheid samenhangt en het leerproces om het leven in vrijheid vorm te geven.

Ik wil op deze elementen ingaan, en nadat we deze vanuit het Exodusverhaal hebben belicht, een kleine uitstap maken naar het Nieuwe Testament, om te verkennen hoe deze elementen ook daarin terugkomen.

1. Bevrijding vieren

Professor Bart Koet laat zien, in een artikel dat gepubliceerd is op de site van de Dag van het Jodendom, aan de hand van de voorschriften voor het vieren van Pesach, zoals dat in Exodus wordt beschreven, dat die voorschriften een wonderlijke plaats in het verhaal hebben gekregen.

Niet als alles achter de rug is, als Israël opgelucht kan ademhalen omdat de Egyptische overheersing is afgeschud,

maar bij de aankondiging van de tiende plaag, dus nog vóór de uittocht werkelijk een feit is, wordt al verteld hoe jaarlijks deze bevrijding herdacht en gevierd zal moeten worden.

Bart Koet spreekt van een Exodus patroon. Hij bedoelt ermee, ik citeer:

dat in de Bijbelse en na-Bijbelse tradities de uittocht uit Egypte een model is voor het omgaan met (zware) tegenwind. (...)

Nog voordat de bevrijding plaatsvindt, vraagt God Mozes om het volk te leren de bevrijdingsdag voor altijd te gedenken (zie Ex 12,1-20).

En dat dat belangrijk is, wordt nog eens onderstreept doordat het gebod om Pesach te vieren onmiddellijk herhaald wordt ná de tiende plaag en de daadwerkelijke uittocht, nog steeds in hetzelfde hoofdstuk van Exodus. En het komt terug in de volgende boeken van de Thora (Lv 23,5-8; Nu 28,16-25; Dt 16,1-8).

Zo wordt de toekomst bij voorbaat gezien als een verleden, maar meteen ook als een sleutel die de goede deur naar de verdere toekomst opent. De Exodus die nog moet beginnen, wordt van meet af aan voorgesteld als een model voor een feest dat door alle generaties gevierd moet worden (citaat BK).

Ik zou aan deze observatie graag nog iets willen toevoegen.

Vanaf het eerste Pesach moet deze bevrijding gevierd worden, en nadrukkelijk wordt erbij gezegd dat dat óók moet gebeuren als het volk in het land is aangekomen. Dat betekent dat

het ritueel, dat aanvankelijk voltrokken werd om de bevrijding te bewerkstelligen, herhaald en herhaald moet worden of beter gezegd: steeds opnieuw voltrokken moet worden, als een paasoffer voor de Heer, ook als het volk in het land is aangekomen (Ex 12, 25-27).

De eerste keer na de uittocht, nog in de woestijn, wordt het paasfeest ook echt gevierd, zoals Numeri vertelt (Nu 9) en er worden zelfs nog wat regels aan toegevoegd. En voor degenen die om een of andere reden niet aan de viering mee kunnen doen, is er een tweede gedenkmoment gecreëerd.

Elk jaar je bevrijding vieren, dat lijkt niet zo'n opgave. Maar als we ons realiseren dat van degenen die daadwerkelijk de uittocht meemaken niemand dat beloofde land ooit bereikt, dan klinkt deze eeuwige opdracht toch even anders.

Want vanwege het wantrouwen dat de verkenners van het beloofde land hebben – Kaleb en Jozua uitgezonderd – 'het volk dat in het land woont is te sterk...waren we maar in Egypte gebleven', vanwege dat wantrouwen besluit de Heer dat niemand van het volk dat Egypte is uitgetrokken, het land zal binnentrekken. Alleen wie nu nog kleine kinderen zijn, zullen het land binnengaan. En zo zullen veertig jaar voorbij gaan voor Israël dat beloofde land kan binnentrekken.

Veertig jaar zwerven door de woestijn, we zijn met dit beeld vertrouwd. Veertig jaar, niet omdat Egypte en Kanaän nou zover van elkaar af liggen; het volk heeft immers aan de grens gestaan. Veertig jaar, een hele generatie, zal in de woestijn aan zijn einde komen, omdat ze er niet in durfden te geloven.

En daarom is de opdracht om de uittocht te blijven gedenken, ook in het beloofde land, heel bijzonder. Immers, wie bewust de uittocht heeft meegemaakt, wie die eerste bevrijding kon vieren, is er niet meer. Sterker nog, waar ze voor vreesden, gebeurt: ze trekken dat land van melk en honing zelf niet binnen. Maar hun kinderen, hun kindskinderen en alle generaties door, die de bevrijding niet hebben meegemaakt, zullen het blijven gedenken. En steeds opnieuw zullen ze vragen: waarom is deze nacht anders dan alle andere nachten?

Voor wie de oorlog niet heeft meegemaakt en dat vooral zo wil houden: het is een opdracht om nooit te vergeten, en steeds opnieuw de vraag te stellen wat er gebeurd is en hoe er bevrijding is.

De woorden van Leo Vroman, aan het begin en aan het einde van zijn gedicht 'Vrede' zijn wat dat betreft onovertroffen:

*Kom vanavond met verhalen
hoe de oorlog is verdwenen,
en herhaal ze honderd malen:
alle malen zal ik wenen².*

De ervaring van de Uittocht, nadat deze heeft plaatsgevonden, is dus geen moment in het verleden, maar wordt de basis van een jaarlijks terugkerend moment in het leven van wie zich op een of andere manier herkent in zo'n bevrijding. God leidt de mens uit de slavernij en wanneer dit gevierd wordt, kan die bevrijding steeds opnieuw gebeuren. (vrij citaat BK).

Ik haak aan bij de laatste zin. *God leidt de mens uit de slavernij en wanneer dit gevierd wordt, kan die bevrijding steeds opnieuw gebeuren.*

Er is bevrijding uit slavernij, maar ook, is er, waar het mis loopt op die weg van leven in vrijheid, altijd die herinnering, dat gedenken van bevrijding. Opnieuw bevrijd worden, opnieuw de weg naar vrijheid vinden.

Dat beeld zou ik graag nog wat uitbreiden: als bevrijding steeds opnieuw moet en kan gebeuren, dan betekent dat ook dat bevrijding geen eindpunt is, je bent er niet als je bevrijd bent. Bevrijding is vooral een eerste stap naar leven in vrijheid.

Bevrijding is, als je het bekijkt in het licht van vrijheid, een beginpunt, een start.

Dat is ook mooi aan de viering van Pesach. Aan de instructies om Pesach te vieren gaat de opdracht vooraf om de maand van bevrijding als de eerste maand te beschouwen. Pasen wordt gevierd in de eerste maand van het jaar, steeds weer als een teken van een nieuw begin. Bevrijding is een begin!

Als bevrijding steeds opnieuw gebeurt, dan moet dat ook zo zijn voor slavernij en onvrijheid. Steeds opnieuw steken die de kop op, in elke tijd en elke situatie heeft onvrijheid zijn eigen kleur en smaak.

Zo kom ik op het tweede element uit het verhaal waarbij ik stil wil staan:

2. Hoe kun je in slavernij verzeild raken?

Een heel volk wordt door Egypte in slavernij gehouden, vertelt Exodus...

Daar is iets aan vooraf gegaan. We horen dat vertellen in het boek Genesis, hoe achtereenvolgens Abra(ha)m, Isaak en Jakob als de stamvaders aan de oorsprong staan van wat later het volk van God wordt genoemd. Zij hebben een land beloofd gekregen, een rijk nageslacht. De vervulling van die belofte gaat niet zonder slag of stoot. Alleen al het krijgen van kinderen gaat niet vanzelf. Maar uiteindelijk zitten de nakomelingen van Jakob door een wonderlijke reeks gebeurtenissen in Egypte. Een van Jakobs zonen, Jozef, heeft het daar, nadat hij door zijn broers was verkocht aan Midjanitische kooplieden, geschopt tot onderkoning van Egypte.

Deze Jozef is uiteindelijk niet alleen de redder van Egypte, met zijn voedsel- en landbouwpolitiek – de zeven vette en de zeven magere jaren –, hij is ook de redder van zijn eigen familie, die, door de honger gedreven, naar Egypte komt. Het komt tot een verzoening. En zijn vader Jakob wordt door de Heer zelf aangesproken dat hij naar Egypte moet gaan, met alles wat hij heeft, met de belofte dat hij een groot volk zal worden én met de belofte dat de Heer hem zelf weer terug zal brengen (Gn 46,2-4).

Zo komt de hele familie, het volk in wording, door de omstandigheden gedwongen, in Egypte terecht. Die familie is inmiddels flink uitgedijd, want Jakob heeft met zijn vier vrouwen heel wat kinderen voortgebracht. Ze worden met naam en toenaam opgesomd: in totaal zijn ze met zeventig (Gn 46,27). Het gaat voorspoedig, Jozef krijgt voor farao alle economische middelen, en macht, in handen.

Als Jakob gestorven is wordt hij in Kanaän begraven, zoals de Heer beloofd had. Met een indrukwekkende rouwstoet wordt hij weggebracht, een stoet waarin ook de wagens en wagenmenners van farao een plaats innemen (Gn 50,9).

Als tenslotte ook Jozef sterft, herhaalt hij de belofte aan de vaderen van het land dat God beloofd heeft. De sarcofaag waarin hij ligt zal meegenomen worden naar dat beloofde land.

Hier zitten we met een situatie die te denken geeft. Als Jozef zo machtig is, als hij weet heeft van de belofte aan de vaderen, als hij met het dode lichaam van zijn vader naar Kanaän kan reizen, waarom gaan ze dan nú niet naar dat land terug? Wie zou ze tegenhouden? Wie, of wat, zou ons tegenhouden?

Het gaat ze voor de wind in Egypte. Het volk groeit, de welvaart groeit. Voelen ze zich wel prima bij de welvaart die hen in Egypte, die ons in het Rijke Westen, ten deel valt, de overvloed aan akkerland en zaaigoed, aan industrie en landbouw, een eigen streek, Gosen, een eigen huis met alles erop en eraan om in te wonen?

Hier laten we het boek Genesis achter. Het volk groeit en leeft in voorspoed. Maar niet in het beloofde land dat God voor zijn mensen in petto heeft.

En voor je het weet, of misschien wel geleidelijk aan, ben je de slaaf geworden van het economische systeem dat zo'n welvaart teweeg bracht.

Er komt een nieuwe farao, die Jozef niet gekend heeft. 'Niet gekend' is heel wat meer dan zeggen dat je iemand nooit ontmoet hebt, nooit van gehoord hebt. Het is veel intenser, gaat dieper. Het is hetzelfde *kennen* (jada) dat we een hoofdstuk later horen, als Israël zucht en klaagt onder de onderdrukking door Egypte en God hen hoort en *kent*. (Ex 2,25)

Het is het *kennen* zoals God tot Mozes zegt bij het braambos: *Ik ken hun lijden* (Ex 3,7).

Het is ook hetzelfde *niet kennen van farao*, als Mozes en Aäron voor hem staan:

'Ik ken de Heer niet en laat Israël niet gaan' zegt farao (Ex 5,2).

Farao kent Jozef niet. Hij kent niet de redding die Jozef met zijn landbouwsysteem gebracht heeft, zowel voor Egypte als voor Israël.

Integendeel: hij duidt de voorspoed van Israël als een bedreiging voor hemzelf en Egypte.

Die vreemdelingen zouden wel eens een verbond met tegenstanders van Egypte aan kunnen gaan en uit het land wegtrekken.

Welk een ironie! Enerzijds vinden dat ze met teveel zijn, anderzijds vrezen dat ze wegtrekken.

We kennen de ingewikkelde retoriek en de gevolgen van deze houding ten opzicht van vreemdelingen ook in onze tijd.

De toestand verergert. Het slavenwerk wordt zwaarder, farao tracht de groei van het volk te beteugelen en laat de jongetjes doden, maar erg succesvol is hij niet.

Een van de Joodse jongetjes groeit aan het hof van farao op, na zijn spectaculaire redding uit het rieten mandje in de Nijl, Mozes.

En dan horen we dat Mozes, volwassen geworden, zijn broeders, zijn volk, opzoekt. Hij neemt het voor één van hen op maar doodt een Egyptenaar, en gaat vervolgens op de vlucht, naar Midjan.

De regie zal vanaf nu steeds bij de Heer liggen. Niet alleen redt Hij zijn volk, Hij is het ook die farao halsstarrig maakt, waardoor des te meer zijn macht en grootheid aan het licht komen.

De strijd om Egypte uit te komen heeft de trekken van een competitie tussen farao en zijn magiërs en de Heer en Mozes en Aäron. Dat wat Egypte groot maakt, keert zich tegen hen, de tien plagen. De Nijl is onbruikbaar, de oogsten worden vernietigd, en uiteindelijk zal de dood van de eerstgeborenen bij de Egyptenaren ertoe lijden dat Israël wegtrekt, een heel volk.

Door de honger gedwongen waren ze in Egypte beland, van voorspoed en welvaart raakt het volk in slavernij en onderdrukking en uiteindelijk weet het op weg te gaan naar het beloofde land.

Op weg gaan, want zoals ik eerder zei: bevrijding is één, vrijheid is een tweede.

Zo kom ik aan het derde item:

3. De onzekerheid die met het leven in vrijheid samenhangt en het leerproces om het leven in vrijheid vorm te geven.

Volgens het verhaal twijfelt de Heer zelf eraan of Israël zijn vrijheid wel aankan. Hij laat ze een omweg maken, zodat ze niet al te gemakkelijk naar Egypte terug kunnen gaan (Ex 13,17-18). En Hij trekt met hen mee, in een wolkkolom, in een vuurzuil. Maar Israël is nog niet weg of farao, met zijn hele legerschare, achtervolgt hen.

En wat de Heer al vreesde: de Israëlieten klagen bij Mozes dat ze liever in dienst van de Egyptenaren waren gebleven dan nu te moeten sterven in de woestijn.

U kent het beroemde verhaal van de doortocht door de Rode Zee. Farao en zijn hele legermacht, de wagens en de wagenmenners, allen komen om in het water. Eindelijk is Egypte afgeschud. Eindelijk ook begint Israël te vertrouwen op de Heer en wordt een overwinnings- en danklied aangeheven.

Maar dan wordt het leven in vrijheid opnieuw op de proef gesteld. Er is geen drinkwater. Als Mozes het bittere water van Mara zoet weet te maken met de hulp van de Heer, begint hij het volk regels te leren (Ex 15,22-27). Later is er weer geen water, maar dan zal Mozes op de rots slaan en stroomt het water eruit. Opnieuw begint verderop het gemor omdat er niet genoeg te eten is: terugverlangen naar de vleespotten van Egypte (Ex 16,3).

Vrijheid levert onzekerheid op. Het oude was vertrouwd en bood kaders. Nu moet opnieuw een weg gevonden worden.

Zo begint het grote leerproces. Voor Israël zijn er dagelijks kwartels en is er manna, maar teveel inzamelen of op sabbat, dat gaat geheid verloren.

Dat is een scherp contrast met de voedseldistributie in Egypte. Maar je moet niet terugkijken naar wat je achter hebt gelaten, maar vol vertrouwen de toekomst in stappen. Erop vertrouwen dat het dagelijks wel goed komt. De weg naar het leven in vrijheid blijft moeilijk.

Het wordt tijd om de belofte dat Israël het volk van de Heer is en de Heer er voor zijn volk is vast te leggen. Het blijkt de grootste beproeving, die het volk niet weet te doorstaan: Mozes die veertig dagen op de berg blijft om daar de regels van de Heer te ontvangen, regels voor het volk die een leven in vrijheid waarborgen, met de tien woorden, in steen gegrift.

Vrijheid is dus niet zomaar doen wat je zin in hebt en ieder voor zich, maar leven in vrijheid vraagt aandacht voor de ander, ruimte om mét elkaar te leven.

Het volk heeft het uithoudingsvermogen niet om zolang te wachten en ze creëren zich onder leiding van Aäron een eigen god, het gouden kalf.

Een nieuwe poging om regels vast te stellen volgt, maar niet voordat de Heer het volk straft. Mozes praat de blaren op zijn tong en weet de Heer te overreden weer met zijn volk mee te trekken. Er komen nieuwe stenen tafelen, en nu lukt het wel de deal te sluiten: De Heer en Israël sluiten een verbond. De twijfel slaat echter weer toe als ze het beloofde land verkennen, ik noemde het al. 'Het is een prachtig, rijk land, een land van melk en honing maar de bewoners zijn te sterk... Waren we maar nooit uit Egypte vertrokken.'

Zo oefent het volk veertig jaar lang, de hele tijd dat zij in de woestijn blijven, een mensenleven lang, om zich de regels eigen te maken die hun vrijheid met zich mee brengt. Vrij-zijn gaat niet vanzelf, leven in vrijheid is een proces van vallen en opstaan, van terugverlangen naar het oude vertrouwde, dat onbereikbaar achter je ligt, op weg naar een open toekomst waarin plaats moet zijn voor iedereen.

Ik heb nu drie aspecten uit het Exodusverhaal gelicht:

1. Bevrijding vieren, als een hoopvol perspectief, dat je steeds opnieuw kansen geeft om in vrijheid te leven
2. De geleidelijkheid waarin je in slavernij kunt belanden, door omstandigheden gedwongen en door gehechtheid aan een comfortabel leven, waarin Egypte langzamerhand je verstikkende thuis wordt.
3. En tenslotte: leven in vrijheid is een leerproces, waarin je niet zomaar kunt doen wat jou het leukste lijkt, maar waarin we steeds de ruimte moeten laten voor de ander. Mijn vrijheid reikt zover als de grenzen van de ander.

Ik voeg nog wat gedachten toe, lang niet volledig, gedachten bij hoe deze impressies ook herkenbaar zijn in het Tweede, of Nieuwe Testament.

1. Bevrijding gedenken en vieren

Wat betreft 'gedenken' wijs ik dan vooral op de nadruk die de evangelisten leggen op het Paasfeest dat Jezus met zijn leerlingen viert. Jezus actualiseert als het ware het Pesachfeest. Het is Paulus die als eerste meldt dat Jezus het brood breekt, de beker laat rondgaan en erbij zegt: blijf dit doen om Mij te gedenken. Telkens als je het doet, zegt

Paulus, doe je het om Jezus' dood te gedenken, totdat Hij komt. (1 Kor 11). Let wel: ook deze opdracht om te gedenken gaat vooraf aan de dood en verrijzenis van Jezus. Met het gedenken van Jezus dood wordt tegelijk de overwinning op die dood gevierd, de verwachting van zijn komst uitgesproken. Vier Hem, weet dat er toekomst is, bevrijding uit de slavernij van de dood.

2. Gehechtheid aan bezit en het vertrouwde

Er zijn verschillende gesprekken en parabels die kritisch zijn op materieel bezit. Zo bijvoorbeeld bij Lucas (Lc 12).

Jezus vertelt de gelijkenis van een rijk man die een goede oogst heeft gehad. Wat ermee te doen? Hij besluit zijn voorraadschuren af te breken en grotere te bouwen. En net als hij klaar is, sterft hij.

Zo vergaat het iemand die rijke schatten verzamelt voor zichzelf en niet voor God, luidt de moraal van deze parabel.

We zien dat 'hebben en houden' op gespannen voet staat met het onderhouden van de geboden en de zorg voor de naaste.

Zo is het ook in Marcus 10, waar iemand Jezus vraagt wat hij moet doen om het eeuwig leven te krijgen. Jezus somt de bekende zaken op: niet doden, niet stelen etc. Dat deed deze brave borst natuurlijk allang. Maar dan komt het probleem: 'Verkoop wat je hebt en geef het aan de armen. Dan kun je Mij volgen'. Daar schrikt de man van, want hij heeft véél.

Iets dergelijks schrijft ook Lucas (Lc 10), in het gesprek dat aan de beroemde parabel van de barmhartige Samaritaan vooraf gaat. Een wetgeleerde vraagt Jezus wat hij moet doen om aan het eeuwig leven deel te kunnen nemen. Jezus vraagt hem wat de Wet daarover zegt. De man antwoordt: 'U zult de Heer uw God liefhebben met heel uw hart, met heel uw ziel, met heel uw kracht en met heel uw verstand, en uw naaste als uzelf.' 'Doe dat en u zult leven', zegt Jezus.

Zo komen we bijna als vanzelf aan het derde item:

3. Het leren van leven in vrijheid en de regels die de vrijheid bewaken

Eigenlijk is er niets nieuws onder de zon. Nog steeds moeten de regels om te leven in vrijheid worden ingeoeffend. Dan staat steeds de naaste voorop.

U kunt denken aan de Bergrede, bij Matteüs (Mt 5-7). 'Behandel mensen zoals je zelf behandeld wil worden' (Mt 7,12). Bij de evangelist Johannes en door Paulus bijvoorbeeld wordt dat als het ware vervat in de term 'liefde'. De evangelist Johannes heeft bij het avondmaal niet de woorden 'Blijf dit doen om Mij te gedenken', maar geeft Jezus zijn leerlingen het gebod de liefde onder elkaar te bewaren. Dat is de ander voorop stellen. En Paulus zegt in zijn Hooglied van de liefde (1 Kor 13, 4-7.13):

De liefde is geduldig en vriendelijk; de liefde is niet afgunstig, zij praalt niet, zij verbeeldt zich niets. Zij gedraagt zich niet onfatsoenlijk, zij zoekt zichzelf niet, zij laat zich niet kwaad maken en rekent het kwade niet aan. Zij verheugt zich niet over onrecht, maar vindt vreugde in de waarheid. Alles verdraagt zij, alles gelooft zij, alles hoopt zij, alles verduurt zij. (...) Deze drie dingen blijven altijd bestaan: geloof, hoop en liefde; maar de liefde is het voornaamste.³

Tot zover wat gedachten bij de items uit het uittochtverhaal en hun doorwerking in het Nieuwe Testament.

Op geen enkele manier kunnen we natuurlijk de slavernij in Egypte en zeker niet het oorlogsgeweld en de onderdrukking van de Tweede Wereldoorlog vergelijken met onze redelijk comfortabele manier van leven hier en nu in Nederland, maar meer en meer lijken we ook gevangen te raken in onze eigen machten en structuren. Denken we bijvoorbeeld aan de klimaatcrisis, vooral toch veroorzaakt door ons eigen handelen en onze jacht naar geld en macht; aan mensen die beschimpt worden en belasterd om hun huidskleur, afkomst,

godsdienst. Maar ook de verwoestende spiraal van verslaving en drugshandel, de afrekeningen in het criminele circuit, de uitzichtloosheid voor sommige psychische patiënten, het niet meer los kunnen komen van de sociale media en de ongeremde wijze waarop mensen deze kunnen gebruiken tegen anderen.

Ik hoop dat we, mogelijk aan de hand van het Exodusverhaal, kunnen leren van mensen die moeizaam hun weg gevonden hebben, geoefend hebben in het leven in vrijheid, bevrijding hebben ervaren en die bevrijding tot op de dag van vandaag willen gedenken en vieren. Dat we de verhalen uit het verleden ook levende werkelijkheid voor het hier en nu, én de toekomst kunnen maken.

Bij gelegenheid van de Dag van het Jodendom 2020: Bevrijding en Vrijheid, Groningen, Dr. Joke H.A. Brinkhof, 19-01-2020

---

¹ Website: dagvanhetjodendom.nl.

² Leo Vroman, Vrede, https://www.dbnl.org/tekst/_gid001195401_01/_gid001195401_01_0091.php.

³ Voor dit citaat en ook voor overige schriftverwijzingen in deze voordracht is hoofdzakelijk gebruik gemaakt van de Willibrordvertaling, KBS 2012.